

СЎНГГИ ТОМЧИ СУВ

Болалар театри учун пьеса

Қисқа тафсилот:

Ям-яшил қишлоқ. Одамлар шод-хуррам. Саҳна ўртасида булоқ бор. Бир бола булоқда сув камаяётганини сезиб қолади. Одамлар эса унинг гапига парво қилмайди. Аста-секин булоқ қуриб, атроф қовжираган сариқ тусга киради. Бундан қутулиш учун айрим одамлар аҳмоқона ечимлар ҳам таклиф қилишади. Улар фақат баҳслашишади, аммо ҳеч нарса қилишмайди. Болалар эса ҳаракатга тушишади. Донишманднинг ёнига бориб маслаҳат сўрашади. Шунда донишманд Асқар тоғининг чўққисидаги горда мезон дарахтининг илдизлари орасида нур таратиб турадиган муқаддас томчи борлигини айтади. Болалар минг машаққат билан ўша тоғга чиқиб, сўнгги томчи сувни топишади ва ортга қайтишаркан, жуда кўп саргузаштларга дуч келишади. Улардаги сувни гараз ниятли одамлар кўлга киритмоқчи бўлиб ҳужум қилишади. Табиий офатлар қуриовида қолишади. Аммо болалар таслим бўлмай, ҳамма синовларни енгиб, сўнгги томчи сувни келтириб булоққа томизишади. Булоқдан сув чиқиб, қишлоқ яна обод бўлади. Катталар ҳам айбини тушуниб етади. Улар кўчатлар экишни, сувни тежаб ишлатиш учун махсус ускуналар ўрнатишни бошлашади. Чунки Асқар тоғидаги горни тош босиб қолганди. Энди ҳеч қандай муқаддас сув йўқ. Сўнгги томчи сув билан қайта жонланган булоқни энди асрашга бутун инсоният мажбур! Акс ҳолда бутун дунё сувсиз қолишга маҳкум бўлади!

Қатнашувчиар:

Болалар: Омон, Эсон, Тотув, Қувонч.

Катталар: Сувлибой, Сувчибой, Мироббой

Шунингдек: Омоннинг онаси, Донишманд, Довул, Занг, одамлар.

Биринчи кўриниш

Омон (асосий қаҳрамон), Эсон, Тотув, Қувонч (Омоннинг дўстлари), Омоннинг онаси, қишлоқ оқсоқоли, катталар (оддий қишлоқ кишилари)

Саҳна марказида булоқ бор. Ундан шаффоф ва покиза сув чиқиб турибди. Атрофда ям-яшил дарахтлар, гуллар, кушлар сайрайди. Қишлоқ аҳли шод-хуррам, ҳар ким ўз иши билан банд. Улар орасида болаларни ҳам, катталарни ҳам учратамиз. Катталар сувни исроф қилиб ишлатаётгани ҳар бир ҳаракатида кўринади.

(Болалар қувлашиб, ҳаммаси ҳар томонга қочади. Омон эса булоқ ёнига келиб, унга тикилиб қолади. Ҳаммани қувлаётган Эсон келиб Омонни тутиб олади ва хурсандлигидан қийқиради)

Омон (*булоқдан кўз узмай*). Нега булоқда сув камайган? Олдин овоз чиқариб турарди, ҳозир эса... жим. Атрофидаги майсалар ҳам сарғая бошлагандай.

Эсон. Ютқазиб қўйиб, энди шу баҳонани топдингми?

(*Омон сувни қўли билан ушлаб кўради, камлиги сезилади.*)

Омон. Мен жиддий айтяпман.

Эсон. Ҳа, чиндан камайганга ўхшайди.

Омон. (*Чақириб*) Она! Она! Қаранг, булоқда сув камайибди!

(*Онаси унга яқинлашиб, сувга бир қараб, кулиб қўяди.*)

Она. Ҳа, Омонжон, бу оддий ҳол. Баъзан шундай бўп туради. Хавотир олма. Ўйинингни ўйнайвер.

(*Омон нигоҳини булоқдан узмайди.*)

Омон. Лекин бу гал сув анча камайган.

(*Бошқа болалар ҳам келишади.*)

Тотув. Юринглар, чўмиламиз! Қаранглар, кун қандай қиздирыпти!

Омон (*болаларга*). Сув камайиб кетяпти! Сезяпсизларми?

Қувонч (*шўхлик билан*). Ҳа, сув ҳам бекинмачоқ ўйинимизга қўшилиб, бекиниб олган бўлса керак-да!

(*Ҳамма кулади*)

Эсон. Омон рост айтяпти. Яқинроқ келиб ўз кўзларинг билан бир кўринглар.

(*Болалар булоқ бошида тўпланади*)

Қишлоқ оқсоқоли (*катталар билан саҳнага чиқиб келиб*). Эртага катта зиёфат қиламиз. Булоқ очилганининг минг йиллигини ўтказамиз. Ҳамма тайёргарлик кўрсин!

Омон (*хавотир билан*). Оқсоқол, сув кескин камайяпти, қаранг! Нимадир қилиш керак.

Оқсоқол (*ҳайрон*). Омон, бу булоқ минг йилдан бери бор. Сув дегани бир камаяди, бир кўпаяди. Бу дегани куриб қолади деганимас-ку. Боринглар, нарёқда ўйнанглар.

(*Омон хомуш бўлиб қолади. Болалар тарқала бошлайди. Бирдан ҳамма нарса тез содир бўлаётгандай туйилади. Шиддатли воқеалар ичида фақат Омонгина булоқ тепасида қимирламай турарди. Бу шиддат ичида одамларнинг зиёфатга тайёргарлик кўриши, болаларнинг ўйинлари, булоқ сувининг тобора камайиб бориши ва аста-секин тун чўкиши воқеалари тезлик билан акс этади. Бу орада қушлар сайраши ҳам секинлайди. Тун чўкиб, ҳамма тарқалади. Фақатгина Омон булоқ тепасида ўшандай ўйга толиб ўтирибди.*)

Омон (*ўзича*). Йўк, бу қандайдир ғалати. Қандайдир шубҳали. (*Саҳна қоронгилашади*)

Иккинчи кўриниш

Омон, Эсон, Тотув, Қувонч, Омоннинг онаси, Қишлоқ оқсоқоли, қишлоқ катталари ва бошқалар.

Саҳна ёруғлашганда атроф сап-сарик рангга кирганини кўрамиз. Дарахтлар, гуллар хазон бўлган. Булоқда сув буткул тўхтаб, қакраб қолган. Қушлар умуман сайрамайди. Булоқ тепасида Омон ҳалиям ўшандай ўтирибди. Одамлар ташвишли ва асабий қиёфада аста-секин унинг атрофига йиғилади.

Омон (*шивирлаб*). Булоқ бутунлай қуриди...

Эсон (*хафа оҳангда*). Кеча камая бошлагандаёқ нимадир қилсак бўларкан...

Қувонч. Бобомнинг айтишича, булоқ минг йилдан бери бирор марта ҳам қурмаган экан.

Тотув. Ҳа, ҳеч қачон тугамайди деб ўйлаган нарсаларимиз ҳам тугаркан...

(*Қишлоқ катталари ўзаро тортиша бошлайди.*)

Сувлибой. Булоқ қурибди! Энди нима қиламиз?! Бирор нарса денг, Сувчибой.

Сувчибой. Бунга кимдир айбдор бўлиши керак! Ким айбдор, айтинг-чи, Сувлибой? Балки, тунда келиб бирор киши булоқни ёпиб қўйгандир. Тош-пош ташлаб, масалан. Эҳтимол, мана бу болалар қилгандир?

Мироббой. Менимча, булоқнинг сувини исроф қилганмиз! Ҳаммамиз аямай беҳуда сарфлаб юргандик-ку! Нега энди болалардан кўряпмиз айбни?

Сувлибой. Яхшиси, Мироббой, кутиш керак! Ҳамиша оқиб турган булоқ бирдан тўхтаб қолиши мумкин эмас!

Сувчибой. Балки, бирор маросим ўтказиш керакдир? Сувчақирик маросими, масалан. Ҳамма жойга сув сепиб чиқайлик. Шунда ер остидаги сувлар ўз-ўзидан тепага чиқиб келади.

Мироббой. Қизиқмисиз, Сувчибой? Бир томчи ҳам сув қолмаган-ку.

Сувчибой. Ахир нимадир қилиш керак-ку! Қишлоқ сувсиз қолди.

Сувлибой. Келинлар, булоқнинг оғзига оғзимизни қўйиб, (*ичига нафас ютади*) “ффип-ффип” деб сувни сўриб кўрамиз. Балки, шунда сув чиқар. (*Тошошабинларга*) Сизлар нима дейсизлар? Қани, биргаликда (*ичига нафас ютиб*) “ффип-ффип”!

Сувчибой. Йўқ! Ундан кўра булоқни кумга тўлдирайлик-да, қайтадан қазайлик!

Омон (*жсим эшитиб туриб, сўнг қаттиқ*). Бас қилинлар! Наҳотки бу гапларнинг ҳеч бири фойдасиз эканини тушунмаяпсизлар?

(*Катталар унинг гапини эшитмай, тортишишида давом этади.*)

Она (*Омонга*). Ўғлим, улар сени эшитишмайди. Катталар барибир ўз билганларини қилишади.

Омон (*хафа*). Лекин улар фақат гапиришяпти, ҳеч нарса қилишмаяпти... (*Болалар бир жойда йиғилиб, булоққа тикилишади.*)

Эсон. Омон, агар нимадир қилмоқчи бўлсанг, биз сен биланмиз.

Омон. Менимча, булоқнинг суви шунчаки қуриб қолмаган. Бунинг сирли бир сабаби бор. Донишманд бобони топишимиз керак.

Қувонч. Ҳа, эсингдами, у бизга ҳар доим табиат сирлари ҳақида гапириб берарди!

Тотув. Келинглари, вақтни кеткизмай уни топайлик!

(Болалар шижоат билан жонланади. Катталарнинг тортишуви эса борган сари кучаяди, улар бир-бирини айблашдан чарчамаяпти.)

Сувчибой (асабий). Кимдир айбдор бўлиши керак-ку ахир?!

Мироббой. Ҳеч ким айбдор эмас! Табиат шундай яралган бўлса, биз нима қила оламиз?!

Сувлибой. Келинглари, йиғлаймиз. Кўз ёшларимиз бир жойда йиғилса, булоқни тўлдиради! Бироз тинса, кейин ичса ҳам бўлади.

(Ҳамманинг ундан ҳафсаласи тир бўлади)

Қишлоқ оқсоқоли: Йўқ! Бу ечим эмас. Бошқа чора топишимиз лозим. Ахир бугун булоқ очилганининг минг йиллигини нишонлашимиз керак!

(Болалар бир-бирига қарашади. Омон жиддийлик билан бош қимирлатади)

Омон. Биз булоқни албатта қайтарамиз!

(Болалар биргаликда донишмандни топиш учун томошабинларни оралаб тарқалиб кетади. Катталар эса ҳамон тортишишида давом этмоқда. Улар ҳавонинг қуруқлигидан йўтала бошлашади. Шиддатли мусиқа эшитилиб, сахна секин қоронғилашади.)

Учинчи кўриниш

Омон, Эсон, Тотув, Қувонч, Донишманд бобо, Қишлоқ оқсоқоли, катталар.

Узоқдан қуриб ётган булоқ кўриниб турибди. Сахнада донишманднинг уйи. Омон ва унинг дўстлари сахнанинг бир чеккасидан шошилиб чиқиб, ҳовлига кириб келади. Донишманд ҳовлисидаги қум бархани устида қақраган булоқ томон ўйчан қараб ўтирибди.

Омон. Донишманд бобо! Бобо!

Донишманд. (ошиқмай). Биламан, булоқ қуриди. *(Болаларга юзланиб)* Болаларим... мен кеча булоқнинг сўнаётиб аччиқ-аччиқ йиғлаганини эшитдим.

Эсон. Нима қилсак бўлади, бобо? Қишлоқ сувсиз қолди!

Тотув. Катталар бир-бирини айблаш билан овора. Улар ҳеч нарса қила олмаяпти!

Донишманд (чуқур хўрсиниб). Бу қишлоқ минг йиллик тарихга эга. Аммо биз шунча йиллик сабоқни уқмадик.

Омон. У қандай сабоқ эди, бобо?

Донишманд. Сувдай сероб дедик, сув сероб эмас. Сувтекин деб гапирдик, сув текин эмас. Йилларки булоқдан сув оқиб ётди, ундан унумли фойдаланмадик.

Омон. Мана энди ҳеч қаерда сув йўқ.

Қувонч. Ҳатто бир томчи ҳам.

Донишманд. Бор! Бир томчи сув бор. Муқаддас томчи. Асқар тоғининг чўққисидаги ғорда «муқаддас томчи» бор. У сув – булоқларнинг юраги. Агар уни топиб, олиб келолсангиз, булоқ яна жонланади.

Омон (жиддий). Биз топамиз! У ерга қандай боришимиз мумкин?

Донишманд. Мен-ку йўлни айтаман, лекин бу иш жуда машаққатли ва хатарли. Тоғлар сирли тўсиқларга бой, йўл эса узоқ. Ҳатто катталарнинг ҳам бунга юраги бетламайди.

Эсон (қатъий). Лекин биз қараб ҳам туролмаймиз! Биз ҳозироқ йўлга чиқамиз. Тўғрими, болалар?

Болалар. Тўғри! Йўлга чиқамиз.

Донишманд. Болаларим, қарорингиз қатъий бўлса, менинг насиҳатимга кулоқ тутинглар. Бу синовлар сизларни пиштади. Йўлда ақл, жасорат ва бирдамлик сизларга мадад беради. Шунга амал қилинг.

Тотув. Бирдамлик бизда етарли!

Омон. Айтинг, бобо, у ерга қандай борилади?

Донишманд (қўли билан ишора қилиб). Мана шу қирлар ортига ўтсангиз, Асқар тоғи кўринади. Унинг энг баланд чўққисига чиқасизлар. Ғор оғзидан нур таралиб туради. У ердаги мезон дарахтининг очик илдизидан муқаддас томчи йилда бир марта томади. Уч кундан сўнг у ерга етиб боролсангиз, томчини кўлга киритишга улгурасиз.

Қувонч. Бошқа йўл йўқми, бобо?

Донишманд (бош силкитади). Йўқ.

(Бир зум сукут. Болалар бир-бирига қарашади, юзларида шижоат балқ уради)

Омон (қатъий). Биз албатта уддалаймиз!

(Болалар унинг гапини тасдиқлаганча шошиб чиқиб кетишади. Донишманд уларнинг ортидан дуо қилганча қараб қолади.)

Донишманд (ўзича). Катталар қила олмаган ишни болалар албатта уддалайди. Бу табиатнинг ўзгармас қонуни...

(Саҳна бир зум қоронгилашади ва яна ёришади. Ҳовлида қишлоқ катталари пайдо бўлади.)

Омоннинг онаси. Куруқ тортишувдан фойда йўқ. Донишманддан маслаҳат сўрашимиз керак.

Оқсоқол. Тўғри. Булар ҳеч қандай ечим тополмайди! Кўп баҳслашдик, энди ишга ҳам ўтишимиз керак.

Сувлибой. Оқсоқол, менда бир таклиф бор. Булоқ атрофини бетонласак, оғир тошлардан қўйиб ташласак, сув чиқар? Тасаввур қилинг, ер тагида сув бор. Ҳамма томонини бостирсангиз, бир жойидан чиқади-ку.

Мироббой. Ақлдан озибсиз, Сувлибой.

Сувчибой. Болаларни ҳам топишимиз керак.

Омоннинг онаси. Эҳ, болам, қаерлардасан?

Мироббой. Ана, ана улар! Қирдан ошиб, Асқар тоғига чиқиб кетишяпти!

Омоннинг онаси. Омон! Тўхтанглар!

(Омон ва унинг дўстлари томошабинлар орасига юриб, саҳнадан узоқлашиб боришади).

Донишманд. Уларга ишонч билдиринг! Ҳеч қачон болаларнинг эзгу мақсадларига ғов бўлмаслик лозим!

(Саҳна қоронғилашади. Қувончли ва шиддатли муסיқа янграйди)

Тўртинчи кўриниш

Омон, Эсон, Тотув, Қувонч, Довул ва Занг (ёвузлар), табиат овози.

Асқар тоғидаги ғор тевараги. Қаттиқ шамол турган, тошларнинг думалаётган овозлари эшитилади, атроф тим қоронғи. Ғор ичидаги мезон дарахти илдизлари ва марказда нур таратаётган “муқаддас томчи”.

(Болалар тошли йўлдан зўрға юқорига кўтарилиб, ғор ёнида тўхташади)

Омон (ҳовлиқиб). Биз уддаладик! Улгурдик! Ниҳоят! Ғор шу ерда!

Эсон. Биз кўрққанчалик қийин эмас экан бу иш.

Қувонч. Балки, ҳали ҳаммаси олдиндадир...

Эсон (ишонқирамай). Ана ўша нур!.. Ана, қаранглар!

Қувонч. Менимча, томчи шу ерда!

Тотув. Шошилайлик!

(Болалар ғор ичига кириб кетишади. Мезон дарахти илдизлари орасидан нур таралиб турибди.)

Омон (секин). Бу ўша! Донишманд бобо айтган муқаддас томчи!

Эсон. Ҳеч қачон бундай тиниқ томчини кўрмаганман.

Тотув. Ичиб қўйгим келди.

Омон. Эсингни йиғ!

(Болалар эҳтиёткорлик билан томчини кичик идишга жойлаб олишади. Бир зум сукут.)

Эсон. Болалар, биз уддаладик!

Қувонч (қувониб). Энди булоқ жонланади!

Тотув. Тезроқ қайтишимиз керак!

(Болалар гордин чиқиши билан бирдан қаттиқ шамол овозлари янграб, атроф баттар қоронғилашади. Улар юриб келган томондан душманлар пайдо бўлади.)

Довул *(ҳарсиллаб)*. Ҳа-ҳа-ҳа! Мана улар! Занг, уларни тут!

Занг *(тараддудланиб)*. Улар ҳеч қаерга кетолмайди. Ҳаммаси чанғалимда!

Омон. Сизлар кимсизлар? Бизни ўтказиб юборинглар!

Довул. Шундоғам қўйиб юборамиз. Бизга сизларнинг керагингиз йўқ. Бизга муқаддас томчи керак.

Эсон. Нега ўзларинг келиб олмадиларинг унда?

Занг. Бу томчи анойи эмас. Бизни кўрса илдиздан ташқарига чиқмайди. Фақат яхши одамлар уни чиқариб олиши мумкин.

Довул. Сизлар эса уни бизга олиб бердингиз.

Омон. Агар минг йиллик булоққа олиб бормоқчи бўлсангиз, беришимиз мумкин томчини.

Занг. Нима, биз аҳмоққа ўхшаймизми? Биз уни сотамиз! Бир сандиқ тиллага сотамиз! Ҳаҳ-ҳаҳ-ҳа!

Эсон. Сизларга бериб қўймаймиз уни! Биз қишлоқни қутқаришимиз керак!

Довул *(ташланиб)*. Бизни ҳеч ким тўхтата олмайди!

(Ўвузлар болаларга шиддат билан яқинлашади. Болалар томчини ҳимоялаш учун жипс бўлиб туриб олишади. Уларнинг бирдамлик билан ҳаракат қилаётгани яққол сезилади.)

Қувонч. Муқаддас томчини сизларга бериб қўядиган аҳмоқ йўқ!

(Шамол кучаяди. Душман уларга кучлироқ ҳамла қила бошлайди.)

Занг. Биздан қочиб қутулиб бўлсиз!

(Болаларнинг ҳеч қандай имконияти қолмайди. Занг улардан томчини тортиб олади.)

(Шу пайт гордин ичидаги илдизлар аста-секин уйғона бошлайди ва оғир тошлар бирин-кетин қулайди.)

Довул. Бизни ҳеч нарса тўхтата олмайди!

(Чақмоқ овозлари эшитилади. Кутилмаганда катта тошлар думалаб келиб, душманлар устига ёпирилиб кела бошлайди. Довул ва Занг тошларга чап бериб, ўзларини улардан олиб қочади.)

Қувонч. Қаранглар! Табиат биз томонда!

(Ниҳоят ўвузлар тошлардан сақлана олмай қолади. Бирин-кетин тошлар уларга урилиб, чақмоқ уриб, шамол силталаб ташлайди. Зангнинг қўлидаги томчи солинган идиш учиб кетади. Уни Омон тутиб олади.)

Довул (*Омонга*). Томчини бизга бер! Йўқса ҳаммамиз тош остида қоламиз!

Омон. Йўқ! Биз ҳеч қачон таслим бўлмаймиз!

(Довул ва Занг ҳолдан тояди. Қочмоқчи бўлганда илдизлар уларнинг йўлини тўсади. Илдизлар болалар томон думалаётган тошларни ҳам тўсиб қолади.)

Довул. Қочдик!

(Душманлар тоғдан сакраб, зўрға қочиб қолишади. Улар томошабинлар оралаб қочганча югуришади.)

Тотув. Биз ғалаба қилдик!

Эсон. Бирдамлигимиз ғалаба қозонди!

Қувонч. Дўстлигимиз ғалаба қозонди!

Омон. Тезлик билан қайтишимиз керак! Ғор қулаши мумкин!

(Болалар томчи идишини маҳкам ушлаганча югуришади. Ғорни эса тошлар босиб қолади. Мезон дарахти ҳам, илдизлар ҳам тошлар остида қолади. Шиддатли мусиқа янграйди. Саҳна қоронғилашади. Сўнг нур кўринади. Бу нур Омон кўлида тутиб турган муқаддас томчи солинган идишдан таралаётганди.)

Бешинчи кўриниш

Саҳна ёришади.

Қишлоқ. Қуруқшаган ва хароб аҳволдаги булоқ. Атроф баттар сарғайган. Чанқаб, сувсизликдан абгор аҳволга келган қишлоқ аҳли булоқ бошида судралган кўйи юришибди.

Сувлибой. Мен бир чорасини топдим!

Сувчибой. Э, кўйсанг-чи. Ўзи ҳаммасига сен айбдорсан. Бир кунда ўн марталаб чўмиласан.

Сувлибой. Сен эса бир кунда беш литрлаб сув ичасан.

Болалар ҳансираб етиб келиб, кўлларида муқаддас томчи солинган идиш билан булоқ тепасида пайдо бўлишади.

Омон (*чарчаган оҳангда*). Биз келдик!

(Қишлоқ аҳли карахт. Омон томчини булоққа томизади. Бир зум жимлик. Сўнг булоқдан сув отилиб чиқади! Шиддатли ва қувноқ мусиқа янграйди. Атроф яшилликка бурканади, қишлар сайрайди. Болалар қувонч билан сувда сакраб ўйнашади.)

Оқсоқол. Булоқ қайтди... биз бундан тўғри хулоса чиқаришимиз, ўзгаришимиз керак!

(Саҳнада донишманд пайдо бўлади, у сувга қараб бош чайқайди. Қишлоқ аҳли унга юзланади.)

Донишманд (*жиддий ва таъсирчан оҳангда*). Энди ҳеч қандай муқаддас томчи йўқ. Ғор ҳам, илдизлар ҳам тошлар тагида қолди (*сукут. Ҳамма донишманднинг сўзини англаб, ҳайратда*). Сўнгги томчи мана шу булоқда. Энди бу сувни асрамасак, бошқа ҳеч қачон сувимиз бўлмайди. Бу сувни асраш – ҳаммамизнинг бурчимиз.

(*Бир зум болалар ва катталар бир-бирларига қарашади. Сўнг жипслашишади*).

Омон. Асраймиз!

(*Ҳамма қўлига кўчат олиб, ўтқозишга тайёргарлик кўради. Катталар ҳам сувни тежасайдиган махсус ускуналар ўрнатишга киришишади*).

ТАМОМ.